

การศึกษาอิทธิพลของมาร ๕ ที่มีผลต่อการปฏิบัติธรรม

A Study of the Influence of Panca-mara Factors Affection the Dhamma Practice

พระวิเชียร ธีรบุญโญ (พลา)^{*}

พระครูพิพิธจารธรรม, ดร., ผศ.ดร.ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ^๒

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ (๑) เพื่อศึกษาเรื่องมารในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อวิเคราะห์เรื่องมาร ๕ ในทรรคนะพระพุทธศาสนาเถรวาท (๓) เพื่อศึกษาอิทธิพลของมาร ๕ ที่มีผลต่อการปฏิบัติธรรม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร

ผลการวิจัยพบว่า

คำว่า มาร มาจากบาลีว่า มร ธาตุ ในพระพุทธศาสนาให้ว่า สิ่งใดๆ ที่ฆ่าบุคคลให้ตายจากคุณความดี หรือจากผลที่หมายอันประเสริฐ, สิ่งทีล้างผลาญคุณความดี, ตัวการที่กำจัดหรือขัดขวางบุคคลมิให้บรรลุ ผลสำเร็จอันดีงาม ในการวิเคราะห์ศัพท์คำว่า มาร หมายความว่าผู้ที่ฆ่าคุณธรรมทั้งหลายชื่อว่า มาระ ในความหมายนี้มารจึงแปลว่า “ผู้ทำให้ตาย” หมายถึงเทวดาจำพวกหนึ่ง มีใจบาปหยาบช้า ประกอบด้วยมิถิยาภิกขุ ที่คอยกีดกันไม่ให้ทำบุญ อีกนัยหนึ่งกล่าวโดยธรรมมาธิฐานคำว่า มารคือโทษที่ล้างผลาญคุณความดีและทำให้เสียคน ได้แก่กิเลสสาม คือเจตสิก (สิ่งที่เกิดภายในใจ) อันเศร้าหมอง ซักให้ใคร่ ให้รัก ให้อยากได้ กล่าวคือตัณหา ความทะยานอยาก ราคะ ความกำหนัด อรติ ความขี้เกียจ เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า มารที่กล่าวไว้ในพระพุทธศาสนา มีอยู่ ๕ ประเภท คือ (๑) กิเลสสาม สิ่งที่ทำให้จิตเศร้าหมองขุ่นมัว มีโลภะ โทสะ โมหะเป็นต้น (๒) ขันธมาร ได้แก่ ขันธ์ ๕ คือ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ อันเป็นสภาพไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา (๓) อภิสังขารมาร ได้แก่ เจตนาอันปรุงแต่งจิตให้กระทำการมวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏ (๔) เทวบุตรมาร หมายถึงเหล่าเทวดาผู้ขัดขวางการทำความดี มีพญาวสวัตตีเป็นหัวหน้า พระพุทธองค์ตรัสเรียกว่า มารผู้มีบาป ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของคนประมาท และ (๕) มัจจุมารความตายเป็นเหตุตัดโอกาสทำความดีทั้งปวง จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่า มารประเภทเดียวที่อยู่นอกตัวเราคือเทวบุตรมาร นอกจากนั้นมีอยู่ในภายในตัวเรา

จากการศึกษาพบว่ามารในฐานะเป็นเครื่องขวางกั้นแห่งความดี หรือสิ่งที่ฆ่าบุคคลให้ตายจากคุณความดีหรือตายจากผลที่หมายอันประเสริฐ, สิ่งทีล้างผลาญคุณความดี, ตัวการที่กำจัดหรือขัดขวางบุคคลมิให้บรรลุ ผลสำเร็จอันดีงาม ๕ ประการได้แก่ ๑. กิเลสสาม มารคือกิเลส, กิเลสเป็นมาร เพราะเป็นตัวกำจัดและขัดขวางความดี ทำให้สัตว์ประสบความพินาศทั้งในปัจจุบันและอนาคต ๒. ขันธมาร มารคือเบญจขันธ์, ขันธ์ ๕ เป็นมารเพราะเป็นสภาพอันปัจจัยปรุงแต่ง มีความขัดแย้งกันเองอยู่ภายใน ไม่มั่นคง

^{*} นิสิตบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พระพุทธชินราช, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ที่อยู่ ๒๑๗ หมู่ ๖ ต.บึงพระ อ.เมือง จ.พิษณุโลก ๖๕๐๐๐, โทร. ๐๘๑ ๗๐๗ ๓๒๐๒, email. ppsk940@gmail.com

^๒ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โทร ๐๙๙- ๑๔๒-๖๐๒๑, ๐๘๑ ๔๗๔๑๕๘๙, โทรสาร ๐๕๕-๒๘๗๕๕๙ โทร. E-mail. p.j_town@hotmail.com

ทนนาน เป็นภาระในการบริหาร ทั้งแปรปรวนเสื่อมโทรมไปเพราะชราพยาธิเป็นต้น ล้วนรอนโอกาสมิให้บุคคลทำกิจหน้าที่ หรือบำเพ็ญคุณความดีได้เต็มปรารถนา อย่างแรง อาจถึงกับพรากโอกาสนั้นโดยสิ้นเชิง

๓. อภิสังขารมาร มารคืออภิสังขาร , อภิสังขารเป็นมาร เพราะเป็นตัวปรุงแต่งกรรม นำให้เกิดชาติ ชรา เป็นต้น ขัดขวางมิให้หลุดพ้นไปจากสังขารทุกข์ ๔. เทวปุตตมาร มารคือเทพบุตร , เทพยิ่งใหญ่ระดับสูงสุดแห่งชั้นกามาวจรตนหนึ่งชื่อว่ามาร เพราะเป็นนิมิตแห่งความขัดข้อง คอยขัดขวางเหนี่ยวรั้งบุคคลไว้มิให้ล่วงพ้นจากแดนอำนาจครอบงำของตน โดยชักให้ห้วงพะวงในกามสุขไม่หาญ เสียสละออกไปบำเพ็ญคุณความดียิ่งใหญ่ได้ และ ๕. มัจจุมาร มาร คือความตาย, ความตายเป็นมาร เพราะเป็นตัวการตัดโอกาสที่จะก้าวหน้าต่อไปในคุณความดีทั้งหลาย

คำสำคัญ : อิทธิพล, มาร ๕, การปฏิบัติธรรม

A STUDY OF THE INFLUENCE OF PANCA-MARA FACTORS AFFECTION THE DHAMMA PRACTICE

Phra Wichian Drerapanyo [Phila]^๑

ABSTRACT

This thesis the purpose of the study to three factors : (1) to study of concept of the Mara in Theravada Buddhism (2) to analyze on the concept of Panca-Mara in Theravada Buddhism (3) to analyze the influence of Panca-Mara factors affection the Dhamma practice. This study is documentary researching.

The study findings revealed the following :

The word ‘Mara’ is from Pali term “Mara”, in Buddhism had given that anything that kills people to die from the virtue, or from the precious result, it’s the devastating virtue. The principal of harm that eliminated or obstructed the person to be achieved the precious result. In the analysis, the term “Mara” means those who killed *Kusaladhammas* (wholesome) were named the Mara. In this sense, it could mean “The cause of death, referring to one such deity having the vulgar or evil-minded and included wrong view *Micchaditthi*) discourages to be making merit. In other words, speaking by the exposition in term of ideas (*Dhammadhitthana*), the word “Mara” it’s the blame that devastating the virtue that make the person to be deteriorated, including the sensuality as defilement (*kilesakama*) ; the mental concomitants (*Cetasika*) (what happens inside the mind,) to be sorrow, to be desire, to be love, namely ; craving (*Tanha* ; craving), *Raga*; lust, and *Arati* ; frenzy etc.

The study found that ; Mara that mentioned in Buddhism, there are five categories ; (1) *Kilesa Mara*: Mara is defilement; (2) *Khandha Mara* : Mara is the five Aggregates or *Pancakhandha Mara*; *Rupa Khandha*, *Vedana Khandha*, *Sanna Khandha*, *Sankhara Khandha*, *Vinnana Khandha*, as an impermanent condition , It’s suffering It’s

^๑ A Student of Graduate School Buddhacinaraj Buddhsit Colledge, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phitsanulok Province.

non-self (3) *Abhisankhara* : The mental concomitants to act had engendered falling in the round of Rebirth (*Samsaravatta*) (4) *Devaputta mara* means; The deities who are interrupter to be making merit , there is the head named *Phayavasavatti*, The lord of Buddha called “The evil Mara”, the species of people's negligence and (5) *Macchu Mara*: the death causes to be cut the chance to do good deeds. Thus, from the analysis concluded that; there is only one Mara is exterior our own, it's *Devaputta Mara*, besides that, there is internal our own.

The study found that ; Mara as the obstacle to virtue or anything that kills people to die from the virtue or to die from the precious result it's the devastating virtue. The principal of harm that eliminated or obstructed the person to be achieved the precious result there are five categories; (1) *Kilesa Mara*: *Mara* is defilement; *Kilesa* is *Mara* because of as eliminate or obstacle to the virtue, to making the animals suffer to the destruction in the present and the future. (2) *Khandha Mara*: *Mara* is the five Aggregates *Pancakhandha* is *Mara*; because of as a condition of the garnish, there are conflicts within no lasting stability, there is administrative burden, there is the variance in decline because of the aging disease and so on. And deprived of the opportunity of a person who made goodness or Practice virtue as full desire, Perhaps even not taken the opportunity altogether. (3) *Abhisamkhara Mara* : *Mara* is *Abhisankhara*, *Abhisamkhara* is *Mara* because of as garnish of kamma to incurring the age etc. and obstacle to the deliverance from *Sankhara Dukkha* (The suffering because of the five Aggregates. (4) *Devaputta Mara*: *Mara* is *Devaputta*; the greatest level deities of *Kamavajara* (belonging to the sense-sphere) named *Mara* because of it's the *Nimitta* (sign) of destruction having obstructing or arresting the person not to be releasing from one's overwhelming power, to be the cause of the attentiveness in *Kamasukha* (worldly happiness), Not daring and do not dare selfless the great practice virtue. And (5) *Devaputta Mara*: *Mara* is *Devaputta*; the death causes to be cut the chance to move forward in good deeds.

Keyword : The Infulence, Panca-mara, Dhamma Practice

๑. บทนำ

คนส่วนใหญ่คิดกันว่า การทำความดี หรือการสร้างบารมีของคนเรานั้น ย่อมจะมีปัญหา อุปสรรคต่างๆ มาขัดขวาง ปิดกั้น สิ่งที่มาขัดขวาง ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการทำความดี หรือการสร้างบารมี จึงเข้าใจและเรียกกันว่า “ดวง” บ้าง “พรหมลิขิต” บ้าง “ชะตากรรม” บ้าง “เวรกรรมเก่า” บ้าง หรือว่า “ถูกมารดลใจ เปียดบังให้เกิดต่างๆ นาๆ ” บ้าง ซึ่งเป็นอิทธิพลที่เกิดมาจากมาร

๒. เนื้อหา

พระพุทธศาสนาเถรวาท จัดแบ่งมารออกเป็น ๕ ประเภท คือ ขันธมาร กิเลสมาร อภิสังขาร มารมัจจุมาร และ เทวปุตตมาร^๔ ซึ่งมารแต่ละประเภทล้วนเป็นเหตุทำให้บุคคลข้องติด หลงใหลประมาท

^๔ พุ.เถร.อ. (ไทย) ๕๓/๑๐๖.

มัวเมา เฟลิดเฟลิน หลงเข้าใจผิดคิดว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสุขที่ยั่งยืน เทียงแท้ หาสุขอื่นที่ยิ่งกว่านี้ไม่มี ทำให้ขาดสติปัญญาที่จะคิดค้นหาวิธีที่จะเปลี่ยนตนออกจากอำนาจของมาร จำต้องเวียนเกิดเวียนตายอยู่ในวัฏสงสารอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

จากการศึกษา พบว่า กิเลสมาร (มารคือกิเลส) จำแนกได้ ๒ ประเด็น คือ กิเลสมารในฐานะเป็นอุปสรรคต่อการทำความดี และในฐานะเป็นแรงผลักดันให้ทำความชั่ว พบว่ากิเลสมารจะคอยปิดบังและทำลายความตั้งใจของบุคคลผู้กระทำความดีไม่ทำให้ความดีนั้นสำเร็จ และขณะเดียวกันก็จะชักจูงจิตใจของบุคคลผู้อ่อนแอไม่เข้มแข็งให้ทำชั่วได้ง่าย ๆ ชันธมาร (มารคือขันธ ๕) จำแนกได้ ๒ ประเด็น คือ ชันธมารในฐานะทำให้มนุษย์ประมาทและในฐานะเป็นสิ่งตตรอนโอกาสในการทำความดี พบว่า ชันธมารย่อมลวงบุคคลผู้มีวิชาให้ตกอยู่ในความประมาท บุคคลผู้ตกอยู่ในความประมาทย่อมไม่หาโอกาสทำความดี และขณะเดียวกันก็จะเบียดเบียนไม่ให้มีโอกาสทำความดี ๆ อภิสังขารมาร (มารคืออภิสังขาร) จำแนกได้ ๒ ประเด็น คือในฐานะเป็นอุปสรรคขัดขวางการการบรรลุธรรมและทำให้หลงเข้าใจผิด/ยึดติดในธรรม พบว่า อภิสังขารมารย่อมปรุงแต่งจิตของบุคคลให้หลงเดินผิดทาง นำไปสู่ความหายนะ ขณะเดียวกันก็ทำให้หลงติดอยู่ในภพชาติไม่อาจก้าวพ้นไปได้ ๆ เทวบุตรมาร (มารคือเทพบุตร) จำแนกได้ ๒ ประเด็น คือ เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติธรรมและแสดงนิมิตหรือเครื่องหมายแห่งความขัดข้อง พบว่า เทวบุตรมารจะพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อไม่ให้บุคคลทำความดีได้โดยสะดวก และจะไม่ยินดีเมื่อเห็นบุคคลบรรลุธรรม ๆ มัจจุมาร (มารคือความตาย) จำแนกได้ ๒ ประเด็น คือทำให้มนุษย์หวาดกลัวและตัดโอกาสเพื่อทำความดีหรือบรรลุธรรม พบว่าบุคคลเห็นความตายเป็นเหมือนนายมัจจุราชผู้เป็นเจ้าของชีวิตมาทวงเอาของคืน และทำลายโอกาสแห่งความสำเร็จของชีวิต

๓. บทสรุป

สิ่งสำคัญค้ำวามาร ในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น มิได้มีเพียงแค่เทวบุตรมาร อย่างที่คนส่วนใหญ่เข้าใจกัน พระพุทธองค์ตรัสไว้ถึงมารไว้ ๕ ประการด้วยกัน ถ้าจะเล็งถึงความสำคัญและมีอิทธิพลต่อตัวมนุษย์โดยตรงแล้ว น่าจะเป็นมารที่เรียกว่า “มารภายใน” มากกว่ามารภายนอก (เทวบุตรมาร) เพราะมารภายใน คือมารที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทั่วไป เช่น กิเลสมาร ชันธมาร เป็นต้น เพราะเมื่อเกิดขึ้นในจิตใจแล้วทำให้จิตใจเศร้าหมอง และเป็นเหตุนำไปสู่การกระทำที่เป็นอกุศลกรรม ก่อกรรมทำชั่ว สร้างเวรกรรมนานัปการ เป็นการตัดโอกาสในการสร้างความคิดของตนเอง ดังเช่น พระเทวทัต และนันทมานพ เป็นต้น จากการศึกษาวิเคราะห์มารทั้ง ๕ สามารถสรุปได้ว่า มารประเภทเดียวที่อยู่นอกตัวเรา คือเทวดาที่เป็นมาร (เทวบุตรมาร) นอกจากนั้นมารอีก ๔ คือ กิเลสมาร ชันธมาร อภิสังขารมาร และมัจจุมาร ที่เหลืออีกสี่ประเภทอยู่ในตัวเราเอง คำว่า กิเลสมนั้น หมายถึง ธรรมชาติที่ทำให้จิตใจเร่าร้อน หรือเบียดเบียนจิตใจให้เศร้าหมอง ได้แก่ อกุศลมูล ๓ กิเลส ๑๐ อุปกิเลส ๑๖ เป็นต้น เพราะเมื่อประกอบในจิตแล้วทำให้จิตเศร้าหมอง ไม่ผ่องใส เพราะอกุศลกรรม อันจะนำไปสู่อบายภูมิ ทุกคติ วินิบาต ส่วน ชันธมาร ได้แก่มารคือขันธ ๕ ขันธชื่อว่า เป็นมาร คือเป็นตัวขัดขวางการกระทำคุณงามความดี ทั้งนี้เพราะขันธ ๕ เป็นสภาพที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ไม่มั่นคงถาวรมีอันแปรปรวนไปเป็นธรรมดา เสื่อมไป เพราะชรา และพยาธิ ทำให้ไม่สามารถบำเพ็ญกุศลได้ถึงที่สุดได้ เพราะฉะนั้นขันธ ๕ จึงชื่อว่าเป็นมาร นอกจากนี้ชันธมาร ยังเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดความยึดมั่นถือมั่นในเบญจขันธ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ ภิกษุทั้งหลาย ทุก

ขอรียสัจ คือแม้ความเกิดก็เป็นทุกข์ แม้ความแก่ก็เป็นทุกข์ แม้ความเจ็บก็เป็นทุกข์ แม้ความตายก็เป็นทุกข์ ความประสพกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความไม่ได้สิ่งที่ปรารถนาก็เป็นทุกข์ โดยย่อ อุปาทานขันธ์ ๕ ก็เป็นทุกข์”

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย .

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.